

CENNÝ PRÍSPEVOK K FRAZEOLOGICKÝM VÝSKUMOM

(Jasna Uhláriková. *Somatická frazeológia v slovenčine a srbčine*. Nový Sad: Filozofická fakulta, 2021, 173 s.)

Mnohí súčasní frazeológovia vo svojich výskumoch upozorňujú na nedostatočnú preskúmanosť frazeológie, aj keď je prítomná a prirodzená v každom jazyku. Jej rýchla expanzia v posledných rokoch otvára priestor pre stále nové témy a nastoľuje ďalšie otázky, na ktoré hľadala odpovede aj Dr. Jasna Uhláriková, docentka a vedúca Oddelenia slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade. Knižné vydanie jej frazeologických výskumov, ktorého vydateľom je Filozofická fakulta Univerzity v Novom Sade, uzrelo svetlo sveta v polovici roka 2021 ako monografila s názvom *Somatická frazeológia v slovenčine a srbčine*. Sem zaradené príspevky sú individuálnym výstupom projektu *Diskurzy menšinových jazykov, literatúr a kultúr v juhovýchodnej a strednej Európe* (číslo projektu: 178017), ktorý financuje Ministerstvo osvety, vedy a technologického rozvoja Republiky Srbsko.

Doc. Dr. Uhláriková na začiatku čitateľov uvádza do skúmanej problematiky a vysvetľuje štruktúru monografie. Predmetom jej výskumu bola slovenská a srbská somatická frazeológia, t. j. frazémy, ktoré v štruktúre obsahujú lexému pomenúvajúcu časť ľudského tela. Autorkiným cieľom bolo zhromaždiť a utvoriť fond s maximálnym počtom slovenských a srbských somatických frazém a podrobiť ich kvantitatívnej, štruktúrno-komponentovej a sémantickej analýze uplatnením niekoľkých vedeckých metód. Opierala sa pritom o výskumy popredných slovenských a srbských frazeológov. Výskumnú vzorku tvorilo viac ako 3500 spisovných celonárodných frazém, ktoré boli vyexcerpované z výkladových a frazeologických slovníkov.

Príspevky v monografii sú rozvrhnuté do dvoch častí. Prvú časť, ktorá obsahuje deväť kapitol, tvoria výsledky výskumov realizované počas autorkiných doktorandských štúdií, resp. ide o upravenú dizertačnú prácu, ktorá bola v roku 2016 obhájená na Filozofickej fakulte Univerzity v Novom Sade. Desiata kapitola v druhej časti knihy obsahuje príspevky prezentované na domácich a zahraničných vedeckých konferenciách uverejnené v domácich a medzinárodných publikáciách. Monografiu uzatvára poznámkový aparát, menný register, jazykové pramene, použitá literatúra a autorkin životopis.

V prvej kapitole *Vývin frazeológie* sa docentka Uhláriková zaoberá otázkami, ktoré súvisia so vznikom a rozvojom tejto disciplíny. Ako konštatuje, intenzívny záujem o frazeológiu sa prejavil až v posledných dvoch desaťročiach. Keď ide o vojvodinskú slovakistiku, jej prvoradým záujmom neboli frazeologické témy, ale skúmanie interferenčných javov na všetkých úrovniach, ktoré vznikli pod vplyvom srbského jazyka na slovenský. Napriek tomu už v sedemdesiatych rokoch minulého storočia vzniklo niekoľko frazeologických štúdií, ktorých autormi sú slovenskí vojvodinskí lingvisti. V poslednom desaťročí narastá počet vedeckých príspevkov v oblasti frazeológie, takže dnes už možno hovoriť o kontinuálnom záujme o frazeologické otázky vo vojvodinskej slovakistike. V tom kontexte v osobitných podkapitolách doc. Dr. Uhláriková podáva prehľad vývinu slovenskej a srbskej frazeológie v európskom kontexte, prehľad komparatívnych a konfrontačných výskumov slovenskej a srbskej frazeológie, informácie o začiatkoch a vývine vojvodinskej slovakistiky, prehľad frazeologických príspevkov vojvodinskej slovakistiky v období 1976 až 2005, prehľad súčasných frazeologických výskumov vojvodinskej slovakistiky (frazeologické výskumy po roku 2005), ako i chronologický prehľad kontrastívnych vedeckých príspevkov o slovenskej a srbskej frazeológii. Autorka si všima aj pozoruhodné výsledky srbskej frazeológie, ktorá ma pomerne neskoré začiatky. Srbské slovníky napr. zachytávajú väčší počet frazém než slovenské a v srbčine existuje aj niekoľko jednojazyčných frazeologických slovníkov, čo slovenskej frazeológii ešte stále chýba.

Druhá kapitola *Vymedzenie frazeológie* prináša predovšetkým teoretické otázky súvisiace so skúmanou problematikou. V rámci nej sa v osobitných podkapitolách píše aj o problémoch s vyčlenením frazeológie ako osobitnej jazykovednej (pod)disciplíny, resp. o rôznych názoroch v chápaní jej osobitostí a teoreticko-metodologických vymedzení. Autorka sa zamýšľa aj nad otázkou, prečo používame frazémy a uzatvára to slovami, že “frazeológia ako alternatíva reči je prizmou človeka vo vzťahu k svetu, ktorý ho obklopuje”. Teoretické otázky sú aj obsahom tretej kapitoly *O základnej jednotke frazeológie*. Čítame tu o vlastnostiach frazémy, o slovách ako komponentoch frazém, o otázke určenia rozsahu a hraníc frazém a ich variantných a invariantných podobách. Opísané sú tu aj pokusy o všeobecnú definíciu frazémy, o vymedzenie základnej jednotky frazeológie – frazémy a i. Na základe teoretických zistení slovenských a srbských lingvistov autorka dospieva k záveru, že neexistuje všeobecné kritérium, ktoré sa dá aplikovať na frazeológiu vcelku. Skúmanú problematiku charakterizuje rôznorodosť frazém a konfigurácií ich vlastností. Názory slovenských a srbských lingvistov na danú problematiku sú však jednotné a chápanie frazeológie v skúmaných jazykoch je

ustálené. Štvrtá kapitola je venovaná somatickým lexémam vo frazeológii (*Somatické lexémy vo frazeológii*).

V pokračovaní monografie autorka začína vysvetľovať postup práce a výskumu. V piatej kapitole *Výber výskumnej vzorky a pramene* uvádza zoznam somatických lexém, ktoré sú v štruktúre analyzovaných frazém. Šiesta kapitola sa zaoberá zapisovaním frazém (*Zapisovanie frazém*). Vzhľadom na existujúcu nejednotnosť doc. Dr. Uhláriková navrhuje jeden zo spôsobov, ako uvádzať variantné, fakultatívne a premenlivé slová vo frazémach. V siedmej kapitole *Kvantitatívny rozsah frazém* vysvetľuje proces a etapy excerptovania a spracovania získanej výskumnej vzorky a podáva výsledky kvantitatívnej analýzy, ktoré ukazujú, že frazeologický obraz sveta v slovenskom a srbskom jazyku na základe frazém, ktoré vo svojom komponentovom zložení obsahujú somatickú lexému, sa zhoduje takmer na 50%.

V ôsmej kapitole *Formálna stránka slovenských a srbských somatických frazém* autorka píše o štruktúrno-kompozičnej analýze slovenskej a srbskej somatickej frazeológie, funkčnej zaťažnosti somatických lexém vo frazémach, o výskyte dvoch alebo viacerých somatických lexém v rámci jednej frazémy, o výskyte konštrukčných typov v slovenskej a srbskej somatickej frazeológii a v tomto rámci detailnejšie o somatických frazeotextémach, somatických frazeolexémach a minimálnych frazémach.

Deviata kapitola *Významová stránka slovenskej a srbskej somatickej frazeológie* sa zaoberá problematikou sémantickej frazeologickej motivácie založenej na metafore, metonymii, synekdoche, prirovnaní, perifráze a antitíze. V pokračovaní autorka venuje pozornosť významovej stránke slovenských a srbských frazém motivovaných somatizmami. Predmetom osobitných podkapitol sú sémantické mikroskupiny v somatickej frazeológii s lexémou *oko*, *tvár*, *zub* a *srdce*.

Druhá časť knihy, desiatu kapitolu pod názvom *Konceptualizácia emócií v somatickej frazeológii*, sa zaoberá výskumom zastúpenia a vyjadrovania emócií v slovenskej somatickej frazeológii a je v nej uplatnený kognitívny prístup. Predmetom autorkinho záujmu bola konceptualizácia primárnych emócií so zameraním na emócie radosť, strach, hnev, smútok, odpor/hnus, prekvapenie a tiež konceptualizácia lásky v slovenskej somatickej frazeológii.

V závere je podané zhrnutie získaných poznatkov, ako teoretických, tak aj výsledkov praktického výskumu.

Svojím obsahom a spôsobom podania predmetu a výsledkov výskumu monografia *Somatická frazeológia v slovenčine a srbčine* doc. Dr. Jasny Uhlárikovej osloví tak odborného čitateľa, ako aj všetkých záujemcov o

frazeologickú problematiku. Obsahuje cenné a užitočné informácie, akými sú nielen výsledky výskumu slovenskej a srbskej somatickej frazeológie, ale i zhrnutie teoretických východísk a poznatkov o frazeológii oboch skúmaných jazykov, ktoré sú v knihe podané prehľadne, jasným a zrozumiteľným vedeckým štýlom. Opierajúc sa o popredných frazeológov a ich základné odborné práce v tejto oblasti, ako aj o novšie výskumy s iným prístupom k frazeologickému výskumu, vytvorila autorka pre súčasných a budúcich bádateľov slovenskej a srbskej frazeológie svojráznu stručnú frazeologickú učebnicu. Sledujúc pritom bibliografické odkazy, čitateľ získava prehľad o slovenskej a srbskej relevantnej literatúre súvisiacej so skúmanou problematikou. Kapitoly, v ktorých sa pozornosť venuje prehľadom komparatívnych a konfrontačných výskumov slovenskej a srbskej frazeológie a prehľadom frazeologických príspevkov vo vojvodinskej slovakistike, opodstatnene možno chápať ako dejiny slovenskej vojvodinskej frazeológie, ktoré pre záujemcov o skúmanú problematiku predstavujú východisko v ich budúcich výskumoch a vzácnu informáciu o vývine a stave tejto jazykovednej (pod)disciplíny u nás.

Dr. Anna Margaréta Lačoková
Univerzita v Novom Sade
Filozofická fakulta
Oddelenie slovakistiky
anna.margareta.lacok@ff.uns.ac.rs
DOI: 10.19090/gff.2021.2.251-254